

HUOMIOIDAANKO NUORTEN NÄKÖKULMA SYRJÄYTYMISKESKUSTELUSSA?

AJANKOHTAISKATSAUS NUORTEN SYRJÄYTYMISTÄ KÄSITTELEVÄÄN TUTKIMUKSEEN

Johanna Oljemark: *FM, jatko-opiskelija, Opettajankoulutuslaitos, Helsingin yliopisto*
johanna.oljemark@helsinki.fi

Janus vol. 21 (1) 2013, 59–67

Vuonna 2012 julkisuudessa on ollut paljon keskustelua nuorten syrjäytymisestä ja syrjäytymisvaarasta. Viranomaiset ovat heränneet ongelman laajuuteen, kun eri ministeriöiden raporteissa on esitetty erilaisia laskelmia syrjäytymisvaarassa olevien nuorten määrästä ja yhteiskunnalle koituvista kustannuksista. Jyrki Kataisen hallituksen ohjelmaan kirjatun nuorten yhteiskuntatakuun tavoite on selkeä ja kaikkien hyväksymä. Kaikille peruskoulun päättäneille alle 25-vuotiaille sekä alle 30-vuotiaille vastavalmistuneille pitää tarjota koulutus-, työkeilu-, työpaja- tai työpaikka kolmen kuukauden sisällä työttömäksi ilmoittautumisesta.

Mutta miten syrjäytymistä ehkäistään yksilötasolla? Tämä puheenvuoro käsittelee sitä, miten syrjäytynyt tai syrjäytymisvaarassa oleva nuori määritellään ja miten syrjäytymisen käsittelyssä on huomioitu nuorten näkökulma. Nuorten syrjäytymistä pohditaan monitahoisena ilmiönä, joka on yhtäältä yhteiskunnan määrittelemä ja toisaalta yksilötason kokemus. Lisäksi arvioidaan Työ- ja elinkeinoministeriön Nuorten yhteiskuntatakuu 2012 -raportin ehdotuksia nuorten syrjäytymisen ratkaisemiseksi.

KUKA ON SYRJÄYTYNYT NUORI?

Syrjäytyneiksi luokitellaan sellaiset työvoiman ja opiskelun ulkopuoliset nuoret, joilla ei ole peruskoulun lisäksi muuta koulutusta (Myrskylä 2012, 1). Suomessa on tällä hetkellä noin 110 000 20–29-vuotiasta nuorta, joilla ei ole perusasteen jälkeistä tutkintoa. Toisen asteen koulutuksen puuttumisen katsotaan olevan merkittävin tekijä yhteiskunnasta ja työmarkkinoilta syrjäytymisessä. Lisäksi tilastojen ulkopuolella arvioidaan olevan 25 000 ”kadonnutta nuorta”, jotka eivät ole koulutuksessa, työelämässä tai ilmoittautuneet työnhakijoiksi. (TEM 2012, 6.)

Kouluttamattomuuden lisäksi työttömyys nähdään syrjäytymisen riskitekijänä. Pelkkä työttömyys ei sinänsä merkitse syrjäytymistä yhteiskunnasta, mutta työttömyyden jatkuessa pidempään riski syrjäytyä on olemassa. Työkokemuksen tai ammatillisen koulutuksen puuttuessa nuoret jäävät helposti työttömyysturvan ulkopuolelle. Pelkkään toimeentulotuen turvaaminen ja minimitoimeentulon rajoilla eläminen voivat johtaa yhteiskunnan valtavirrasta syrjäytymiseen sekä taloudellisesti että sosiaalisesti. Työttömyyden jatkuessa epäonnistumisen tunteet ja sosiaalisen selviytymisen vai-

keudet lisäävät ja kasaavat syrjäytymistä. (Johansson & Vuori 1999, 4–6.) Myös Markku Jahnukainen (2005) toteaa, että työttömyys voidaan nähdä työelämästä syrjäytymisenä, mutta se ei ole yksinään välttämättä yhteiskunnallista syrjäytymistä. Syrjäytymisprosessi tulee nähdä yhteydessä siihen toimintaympäristöön, johon liitytään tai josta joudutaan sivuraiteille. Syrjäytymisvaarassa ovat ne yksilöt, joiden elämäntilanteessa on vakavia huono-osaistumisen riskitekijöitä, kun taas syrjäytyneiden kohdalla riskit ovat jo toteutuneet. (Jahnukainen 2005, 40.) Syrjäytymisvaarasta voidaan siis puhua laajemmin ymmärrettynä vasta silloin, kun nuori on työtön tai kouluttamaton ja samanaikaisesti kodin resursseihin liittyvä vakavia riskejä tai nuorella on muita vakavia toimintarajoitteita, kuten sairaus, vamma tai oppimisvaikeus. (Järvinen & Jahnukainen 2001, 136–137.)

Nuorten työelämäasenteita ja -arvoja käsittelevässä raportissa todetaan, että nuoret itse pitävät syrjäytymistä osittain liioiteltuna (Nuorisotutkimusseura ym. 2009). Peruskoulun jälkeisen tutkinnon puuttumisen perusteella määritettyyn syrjäytyneiden ryhmään kuuluu myös monia, joiden tilanteeseen syrjäytymisen käsite ei välttämättä sovi. Esimerkiksi opintoihin pyrkivät nuoret, niin sanottua pimeää työtä tekevät nuoret tai tulottomat taiteilijat eivät ole yhteiskunnallisesti syrjäytyneitä, vaikka he kuuluvatkin tilastollisesti ryhmään, jonka toiminnoista ei jää merkintöjä verotus-, työeläke- tai opiskelijarekistereihin. (Myrskylä 2012, 3.) Syrjäytyminen ei ole myöskään pysyvä ja staattinen tila, vaan jatkumo, jonka toisessa päässä on kuuluminen yhteiskuntaan ja toisessa päässä sen ulkopuolella oleminen (Johansson & Vuori 1999, 5–10).

Syrjäytymisvaarassa olevilla nuorilla opintoihin ja työelämään siirtymiseen liittyvät ongelmat voivat olla hyvin monimutkaisia ratkaistaviksi. Erilaisten masennusoireiden, oppimisvaikeuksien ja päihdeongelmien takia nuorten syrjäytymisen ehkäisyssä tarvitaan sosiaali- ja terveyspalveluiden tarjoamaa apua ja osaamista. On erittäin tärkeää, että joku taho ottaisi kokonaisvastuun nuoren tilanteesta ja ongelmien ratkaisemisesta. (Välimäki 2007, 24.) Nuorten kannalta merkittävää on nivelvaiheen yhteistyö eri koulutusvaiheissa. Nivelvaiheen ongelmien ja opinto-ohjauksen puutteellisten resurssien on katsottu lisäävän nuorisotyöttömyyttä. (Valtiontalouden tarkastusvirasto 2007, 138.) Onkin olennaista, että nuori saa tukea ja hänen on helppo asioida yhteiskunnan eri palveluissa ilman suuria ponnisteluita viranomaistahojen löytämiseksi.

Myös sukupuoli vaikuttaa syrjäytymiseen, ja naisten ja miesten syrjäytymisessä on iso ero. Akuuteinta syrjäytymisongelma on sellaisilla miehillä, jotka ovat vieraskielisiä ja käyneet vain perusasteen koulutuksen. Kaikista syrjäytyneistä nuorista lähes neljännes on maahanmuuttajataustaisia. (Myrskylä 2012, 3.) Olisi tarpeellista tutkia erityisesti maahanmuuttajataustaisten nuorten miesten tilannetta, jotta osattaisiin puuttua ongelmiin ja luoda ennaltaehkäiseviä malleja.

Nuorten syrjäytymisestä ja marginalisaatiosta puhutaan julkisuudessa määrittelemättä tarkemmin, milloin nuori on syrjäytynyt ja mistä hänet tunnistaa. Tero Järvisen ja Markku Jahnukaisen (2001, 126) mukaan syrjäytyminen on huono-osaistumisen prosessi ja marginalisaatio puolestaan valtavirran ulkopuolella olemista, johon ei välttämättä liity huono-

osaisuutta. On siis tarkennettava, miten syrjäytyminen määritellään, millaisesta syrjäytymisestä puhutaan missäkin yhteydessä ja millaisena ryhmänä nuoret nähdään. Pitää myös muistaa, että vaikka nuori määriteltäisiin yhteiskunnan taholta syrjäytyneeksi, hän ei välttämättä itse koe sitä olevansa.

KVALITATIIVINEN TUTKIMUS NUORTEN SYRJÄYTYMISESTÄ VÄHÄISTÄ

Valtaosa viime vuosien nuorten syrjäytymistä koskevasta tiedosta perustuu kvantitatiivisiin menetelmin toteutettuihin tutkimuksiin. Kattavia raportteja on laadittu muun muassa Sitran, Työ- ja elinkeinoministeriön, Sosiaali- ja terveysministeriön sekä Opetusministeriön toteuttamina. Lisäksi tarvitaan kuitenkin uutta laaja-alaista tutkimusta siitä, mitkä asiat vaikuttavat syrjäytymiskehitykseen yksilötasolla.

Vuonna 2009 julkaistu Nuorisoa koskeva syrjäytymistieto -raportti käsittelee nuorisotutkimuksen kehittämistä syrjäytymisen tutkimisessa. Raportin mukaan nuorten syrjäytymisen ehkäisyä käsittelevä tutkimus perustuu useimmiten määrällisiin seurantamenetelmiin, jotka eivät onnistu kokonaisvaltaisesti tavoittamaan nuorten sosiaalisessa arkielämässä ja nuorisotyön käytännöissä kumuloituvaa hiljaista tietoa, jolla on kuitenkin olennainen merkitys ennaltaehkäisevän työn edistämisen kannalta. Kvantitatiivisen tiedontuottamisen ohelle tarvitaan kvalitatiivisiin menetelmin tuotettua tietoa, jotta nuorten syrjäyn jäämisen, syrjäynnän tai syrjäytymisen hiljaisia signaaleja voisi tunnistaa nykyistä paremmin. (Suurpää 2009, 64–65.)

Järvinen ja Jahnukainen (2001, 145) pohtivat puolestaan syrjäytymiskäsitteen kokemaa inflaatiota. Yhteiskuntapoliittisena iskusanana syrjäytyminen on aiheuttanut turhaankin leimaamista ja todellisten syrjäytyneiden tai syrjäytymisriskissä olevien ihmisten tarvitseman tuen kohdistumista toissijaisiin kohteisiin. He toteavat, että empiirisissä tutkimuksissa tulisi jatkossa paneutua ulkokohtaisten luokittelujen sijasta ihmisten subjektiivisen hyvinvoinnin ja pahoinvoinnin tarkasteluun. Harva nuori tuskin myöskään katsoo itsensä kuuluvan syrjäytyneiden tai syrjäytymisvaarassa olevien ryhmään, vaan pohtii ongelmiaan henkilökohtaisen elämän tasolla.

Keskustelu nuorten syrjäytymisestä on osittain epämääräistä ja arviot syrjäytyneiden määrästä vaihtelevat kymmenillä tuhansilla. Olisikin tärkeää selvittää tarkemmin, millaisessa tilanteessa syrjäytyneet nuoret ovat, ja tunnistaa tarkemmin, minkälaisissa nuorten ryhmissä syrjäytymisriski on suurin. Kouluttamattomien työttömien syrjäytyneiden nuorten joukko muuttuu suhdannetilanteiden mukaan, mutta muuten työvoiman ulkopuolella olevien määrä on melko vakaa. Tilastojen perusteella viiden vuoden kulluttua syrjäytyneistä nuorista on edelleen samassa tilassa noin kolmannes. (Myrskylä 2012, 2, 5–16.)

Nuorten syrjäytymistä koskeva tieto perustuu usein sellaiseen tietämiseen, joka voidaan muuttaa selkeärajaisiksi kokonaisuuksiksi, kuten nuorten mielenterveysongelmiin käytettäviksi euroiksi tai koulupudokkaiden tilastoluvuiksi. Ennalta ehkäisevää näkökulmaa on hankalaa vangita numeroiksi. Esimerkiksi nuorten arkielämään vaikuttavat monet sosiaaliset tekijät, joita on vaikea mitata, kun nuori

ei toimi tietyn palvelun asiakkaana vaan oman elinpiirinsä jäsenenä tai sen syrjässä. Määrälliset arviot kertovat usein toimenpidemääristä ja vasta toissijaisesti ilmiöistä ja ihmisistä. (Suurpää 2009, 5.)

Myös sosiaalisen luottamuksen näkökulma tulisi huomioida nuorten syrjäytymisen tutkimisessa, kuten Nuorisobarometri 2009 toi esille. Luottamuksella toisiin ihmisiin on yhteys muihin muuttujiin, kuten tulevaisuudenukseen. Nuoret, joiden sosiaalinen luottamus on heikkoa, ovat huolissaan omasta jaksamisestaan työelämässä tulevaisuudessa. Usko omaan työllistymiseen on muita heikompaa. Eniten muihin ihmisiin luottavat nuoret uskovat myös eniten omaan sosiaaliseen nousuun tulevaisuudessa. (Myllyniemi 2009, 132.)

Minna Suutarin (2002, 156–158, 182) tekemissä työttömien nuorten teema-haastatteluissa kävi ilmi, että luottamuksella ja sosiaalisella tuella on tärkeä rooli nuorten henkilökohtaisissa verkostoissa, joihin kuuluu pääasiassa perhe-, suku- ja ystävyysverkostot. Työmarkkinoiden marginaalissakin on yhteisöllisyyttä ja sosiaalisia verkostoja. Suutari osoittaa, että ilman palkkatyötä jääneet, institutionaalisesti syrjäytymisvaaraan määritellyt nuoret eivät läheskään aina elä arkea irrallisina tai vailla mielekkäitä kiinnikkeitä yhteiskuntaan. Nuoret luottavat myös vahvasti siihen, että hyvinvointivaltio ei jätä ketään heitteille.

Kirsi Eräranta ja Minna Autio (2008, 11–12) pohtivat syrjäytyneiden nuorten tutkimista tavoittamisen näkökulmasta. Jos nuorella ei ole koulutus- tai työpaikkaa, hän jää myös niitä koskevan tilastoinnin ulkopuolelle. Voidaan myös kysyä, tavoitetaanko näitä nuoria edes koululuokissa

toteutettavin kyselytutkimuksin, postikyselyin tai päiväsaikaan tehtävin puhe- linhaastatteluin. Nuorten asiakkuudesta tilastoitava tieto esimerkiksi sosiaalipalveluissa kertoo enemmän viranomaisten toiminnasta ja asiakkuuksien tilastoinnista kuin nuoren omista näkemyksistä. Tutkimuksiin pitää liittää Leena Suurpään (2009, 62) mukaan eri lähteistä ja eri metodein tuotettua aineistoa, kuten nuorten omia kertomuksia ja tulkintoja omasta arjesta – esimerkiksi omista tiloista, sosiaalisista suhteista, tunteista ja ajankäytöstä.

NUORTEN ERILAISET KÄSITYKSET JA KOKEMUKSET SYRJÄYTYMISESTÄ

Nuorisobarometrin mukaan nuorten kokemukset syrjäytymisestä liittyvät arjen kokemuksiin, joita tilastotieto harvoin tavoittaa: nuorten näkökulmasta suurimpana ongelmana on ystävyys-suhteiden ja muiden merkityksellisten sosiaalisten siteiden puuttuminen. He pitävät myös päihteiden käyttöä syrjäytymisen syynä. Nuorisobarometriin vastanneiden nuorten enemmistön mielestä syrjäytyminen johtuu ainakin jonkin verran työpaikan tai koulutuksen puutteesta. Sen sijaan rahan tai harrastusten puute syrjäytymisen syynä ei noussut kyselyssä laajasti esille. Mielenkiintoista on, että Nuorisobarometrin mukaan lähes kaksi nuorta kolmesta on sitä mieltä, että syrjäytymisessä on kysymys omasta halusta syrjäytyä. Yhtä suuri osa kokee sen johtuvan omasta laiskuudesta tai välinpitämättömyydestä. (Myllyniemi 2009, 125–128; Suurpää 2009, 5.) Nuorten sosiaalisten suhteiden ja omien valintojen vaikutukset syrjäytymiseen ovat toistaiseksi olleet vähän esillä julkisessa keskustelussa.

On myös huomioitava, että syrjäytyminen on asiantuntija-aikuisten määrittämä käsite. Sakari Ahola ja Loretta Galli (2010, 133–136) haastattelivat vuosien 2005–2008 aikana koulutuksen keskeyttäneitä nuoria ja heidän ohjaajiaan koulupudokashankkeessa. Nuoret ja ohjaajat suhtautuivat syrjäytymiseen liittyviin teemoihin ja puhuivat niistä eri tavalla. Nuoret perustelivat esimerkiksi koulutuksen ulkopuolelle jäämistä koulunesteytykseen ja oppilaitoksen vaatimuksiin liittyvillä syillä. Ohjaajat sen sijaan etsivät taustalla olevia syitä ja puhuivat nuorten elämänhallinnan puutteesta, perheongelmista ja oppimisvaikeuksista. He yksilöivät koulupudokkuuteen liittyvät ongelmat koulutusjärjestelmän ongelmien näkemisen sijaan. Haastatteluaineisto antaa osuvan esimerkin nuorten ja aikuisten välisistä käsityseroista. Aiheesta puhutaan eri tasoilla ja eri lähtökohdista, eivätkä käsitykset välttämättä kohtaa.

Nuoret eivät ole yhtenäinen ryhmä. He suhtautuvat syrjäytymiseen, koulutukseen ja työelämään useilla erilaisilla tavoilla. Nuorten työelämäasenteita tutkineen Simo Tuppuraisen (2009, 25) mukaan osalla nuoria työelämä liittyy kokonaisvaltaisesti elämän suunnitteluun ja elämäntyyliin. Nuoret voivat valita joustavasti eripituisien työsuhteiden ja opiskelun välillä. Koulutus ja sosiaaliturva mahdollistavat yksilöllisen elämänkulun. Työttömyyttä ei välttämättä tulkita omaa elämää hajottavaksi tekijäksi eikä työelämään liitetä pärjäämisen pakkoa. Marjaana Kojo (2012, 94, 102) on puolestaan tutkinut työn ja koulutuksen ulkopuolisia jaksoja nuorten elämänkulussa. Hänen haastattelemansa nuoret kokivat, että oman elämän kulku pysähtyy, kun se ei noudata sosiaalisesti hyväk-

syttyä mallia siirtymisessä suoraviivaisesti aikuisuuteen.

Syrjäytymisen ohella polarisaation käsite kuvaa nuorten elämäntilanteiden erilaisuutta. Hyvinvointiin liittyen polarisaatio tarkoittaa Erärannan ja Aution (2008) mukaan sitä, että enemmistö nuorista huolehtii omasta hyvinvoinnistaan ja tulee toimeen kohtuullisesti, mutta samanaikaisesti osalla nuoria on yhä enemmän erilaisia ongelmia, pahoinvointia ja vahingollista käyttäytymistä. Ongelmat ilmenevät esimerkiksi nuorten erityispalveluiden ruuhkautumisena ja köyhyyden kasvuna. Tällä nuorten ryhmällä on myös elämäntapa- ja terveysongelmia koulutuksen ja työelämän ulkopuolelle jäämisen lisäksi. (Eräranta & Autio 2008, 8–16.) On olennaista huomioida polarisaation ongelma, kun keskustellaan nuorten syrjäytymisestä. Laajojen syrjäytymisen määritelmien puitteissa saatetaan keskittyä syrjäytymisen ja koulutus- ja työpaikan puuttumisen lukuihin sen sijaan, että tarkemmin alettaisiin keskustella syrjäytymisen monista syistä ja keinoista niiden ehkäisemiseksi.

NUORTEN YHTEISKUNTATAKUU

-RAPORTIN RATKAISUKEINOT

NUORTEN SYRJÄYTYMISESSÄ

Hallitus on päättänyt ottaa ohjelmaansa nuorten yhteiskuntatakuun syrjäytymisen ehkäisemiseksi. Alkuvuodesta 2012 julkaistu työ- ja elinkeinoministeriön raportti nuorten yhteiskuntatakuusta keskittyy vuoden 2013 talousarvioita varten laadittaviin ehdotuksiin ja jatkossa laajemmin nuorten palvelujärjestelmän toimivuuteen. Raportin tehnyt työryhmä esittää muun muassa ammatillisen koulutuksen lisäämistä tietyillä

alueilla, nuorten oppisopimuksen koulutuskorvauksen kasvattamista ja toisen asteen opiskelijaksi ottamisen kriteerien muuttamista. Lisäksi on lukuisia muita toimenpiteitä joita ehdotetaan, mutta jotka vaativat lisäresursointia. Tarkastelen seuraavaksi, miten yhteiskuntatakuu vastaa nuorten syrjäytymisen haasteisiin.

Työ- ja elinkeinoministeriön raportti ehdottaa työharjoittelu-, työpaja-, kuntos- tai koulutuspaikan tarjoamista kaikille alle 25-vuotiaille työttömille nuorille. Ongelmana käytännössä on kuitenkin se, että yhteiskuntatakuu ei velvoita nuorelta paikan vastaanottamista tai sitä, että hän kävisi annetussa paikassa koko määrätyn ajanjakson. Jotkut nuoret eivät motivoitu hakeutumaan pitkäkestoiseen koulutukseen tai työharjoitteluun, vaan halusivat suoraan palkkatyöhön. Alueelliset erot ovat myös suuria koulutus- ja työpaikkatarjonnassa.

Yhteiskuntatakuun tavoitteena on lisäksi monien eri neuvonta- ja ohjauspalveluiden kehittäminen ja verkostoyhteistyö eri viranomaisten ja nuorten kanssa työskentelevien välillä. Raportti sisältää monia kehittämissuunnitelmia muun muassa ammatillisen koulutuksen läpäisyn tehostamiseksi, opintotukijärjestelmän uudistamiseksi ja opiskelijahuollon parantamiseksi. Tavoitteena on varhainen puuttuminen nuorten ongelmiin, nuorisoverkoston aktiivinen toiminta pudokkaiden tavoittamiseksi ja nivelvaiheen ohjaus. Yhteiskuntatakuun tulisi näyttäytyä nuorelle eri hallinnonalojen kokonaisuutena. Nuorelle pitäisi varata tarpeeksi aikaa ja palvelujen sisällöt suunnitella siten, että nuorella on mahdollisuus sitoutua ja osallistua palveluun. (TEM 2012, 48.)

Käytännössä raportissa esitetyt tavoitteet tarvitsevat kuitenkin varsin paljon lisäbudjetointia ja pidempiaikaisia ratkaisuja. Vuonna 2007 tehdyn Valtiontalouden tarkastusviraston (2007, 133) kertomuksen mukaan nuorten syrjäytymisen ehkäisyssä on paljon tarvetta moniammatillisten yhteistyökäytäntöjen kehittämiseksi. Nuorten syrjäytymistä ehkäisevät toimenpiteet eivät muodosta kokonaisuutta, mikä on seurausta lainsäädännön ja muiden säästöjen ongelmista. Nuorten syrjäytymisen ehkäisy kuuluu valtiosallolla opetusministeriön, sosiaali- ja terveystieteiden sekä työministeriön hallinnonaloille, joiden erilliset budjettirahoitukset ohjaavat toimintaa.

Tavoitteet ja ehdotukset Nuorten yhteiskuntatakuu 2012 -raportissa ovat pitkälti samat kuin jo vuonna 2005 alle 25-vuotiaita koskevassa nuorten yhteiskuntatakuussa. Edellisen nuorten yhteiskuntatakuun on todettu vaikuttaneen myönteisesti niiden nuorten tilanteeseen, joilla oli hyvät työllistymisedellytykset. Kuitenkin niillä nuorilla, jotka tarvitsivat keskimääräistä enemmän tukea tai jotka katsottiin moniongelmaisiksi, yhteiskuntatakuun tuloksellisuus oli vähäisempää. Vuonna 2007 yhteiskuntatakuusta tehtiin tutkimus, jossa haastateltiin 25 nuorta työvoimatoimiston asiakasta. Tutkimuksessa kävi ilmi aukko nuorten työttömien palvelujärjestelmässä. Suoraa työhön sijoittumista edistävä tuki puuttuu niiltä nuorilta, jotka ovat vailla ammatillista koulutusta eivätkä sitä tahdo hankkiakaan. Oppisopimus ei ole osoittautunut toimivaksi vaihtoehdoksi heidän kohdallaan. Palkkatuetuihin töihin pääsille asetetut ehdot estävät näitä, usein työmarkkinatuen ulkopuolelle jääviä ja toimeentulotuen varassa eläviä,

nuoria osallistumaan tukitöihinkin. (Pitkänen ym. 2007, 94, 103.)

Tarvitaan siis uusia keinoja paikata palvelujärjestelmän aukkoja, koska olemassa olevat keinot eivät tavoita kaikkia nuoria. Eri toimenpiteiden suunnittelussa voisi huomioida tarkemmin muiden maiden ratkaisukeinoja nuorisotyöttömyyteen ja syrjäytymisen ehkäisyyn liittyen. Nuorten yhteiskuntatakuu 2012 -raportin liitteessä kerrotaan lyhyesti kansainvälisiä esimerkkejä maista, joissa nuorten työttömyysaste on alhainen. Monissa maissa, kuten Hollannissa ja Tanskassa, on hyviä käytäntöjä nuorten työllistämässä ja koulutukseen ohjautumisessa. (TEM 2012, liite 9.)

Taloudelliset painopisteet ja ehdotukset kustannusten kohdistamisesta uuden yhteiskuntatakuun suhteen kohdentuvat nuorten ammatillisten koulutuspaikkojen lisäämiseen, oppisopimukseen, palkkatukeen ja työ- ja elinkeinotoimistoissa ammatinvalinnanohjauksen lisäresursseihin. Lisäksi tavoitteena on laajentaa etsivä nuorisotyö koko maahan ja kehittää työpajatoimintaa. Hallituksen tavoitteena on, että kuluvan vuosikymmenen loppuun mennessä yli 90 prosentilla 20–24-vuotiaista olisi perusasteen jälkeinen tutkinto. (TEM 2012, 13, 66.)

Yhteiskunnan kannalta olisi tärkeää, että kaikki nuoret kouluttautuvat peruskoulun jälkeen. Toisen asteen koulutuspaikkojen lisääminen ei kuitenkaan välttämättä kohtaa kaikkien nuorten odotuksia ja tarpeita. Jotkut eivät halua opiskella enää useaa vuotta, jos taustalla ovat keskeytneet ammatilliset opinnot tai esimerkiksi oppimisvaikeuksia. Opinnot keskeyttäminen tapahtuu usein opintojen alkuvaiheessa. Valtiontalouden tarkastusviraston tekemissä haastatteluis-

sa ammatillisten opintojen alkuvaihetta pidettiin liian teoreettisena, ja käytännöllisten opintojen lisääminen alkuvaiheessa saattaisi palvella myös syrjäytymisen ehkäisyyn liittyviä tarkoituksia. On tärkeää, että myös opintonsa keskeyttäneet voisivat osoittaa saavuttaneensa tietyn osaamisen. Se olisi mahdollista esimerkiksi tutkintojen moduulirakenteella. Ongelmallista syrjäytymisen ehkäisyyn näkökulmasta on myös mielekkäiden työssäoppimapaikkojen ja sosiaalisen työllistämisen vähyyt. (Valtiontalouden tarkastusvirasto 2007, 71.)

Määräaikaisilla toimenpiteillä, kuten nuorten palkkatukeen kohdistettavilla määrärahoilla on vaikutusta tiettyjen yksilöiden elämään. Tosin suuri osa Nuorten yhteiskuntatakuu 2012 -raportin ehdotuksista on toimeenpantu jo aiemmin, eikä erityisiin kuntatason kehittämistoimiin ole varattu rahoitusta. Nuoren kannalta yhteiskuntatakuun pitäisi toimia joustavasti ja niin, että palveluja saa helposti ja nopeasti. On myös tärkeää, että palvelut tukevat toisiaan ja ne ovat helposti löydettävissä, sillä moni nuori kokee vaikeaksi selvittää esimerkiksi eritukimuotojen hakemisesta.

NUORTEN NÄKÖKULMA YHTEISKUNTATAKUUN SUUNNITTELUSSA

Nuorten yhteiskuntatakuu 2012 -raporttia laadittaessa pyrittiin huomioimaan nuorten näkökulma toteuttamalla verkkokysely. Työryhmän taustalla toimi nuorisotyön palvelu- ja vaikuttajajärjestö Allianssi ry:n johdolla ryhmä, johon osallistui joukko nuoria vaikuttajia. Lisäksi reilut 6000 nuorta osallistuivat verkkokyselyyn, jonka aiheena oli nuorten saama tuki koulutus- ja työelämäsiir-

tymissä. On kuitenkin huomioitava, että kaksi kolmasosaa vastanneista oli opiskelijoita ja työttömiä vain 16 prosenttia. (Pulliainen 2012.) On eri asia katsoa työttömyyttä ja siihen liittyviä haasteita opiskelijana tai työssäkäyvänä kuin tilanteessa, jossa on itse työtön. Nuorten yhteiskuntatakuuseenkin liittyvä puhe syrjäytymisestä on ulkoapäin annettu määre, johon nuorten on vaikea samaistua. Hyvin harva, jos kukaan, mieltää itsensä identiteettiltään syrjäytyneeksi ja sitä on vaikeaa kyselyissä suoraan selvittää. Syrjäytyneet nuoret eivät luultavasti myöskään vastaa kyselytutkimuksiin yhtä todennäköisesti kuin muut. (Myllyniemi 2009, 124–125.)

Sähköiseen kyselyyn vastanneet nuoret toivovat henkilökohtaista ohjausta, neuvontaa ja todellista tietoa työelämästä, koulusta, TE-toimistolta ja työnantajilta. Vajaa kolmannes työn ja koulutuksen ulkopuolella olevista nuorista koki myös ongelmia koulutuksen aloittamisessa. Nuoret toivovat käytännönläheisempää opiskelua ja oppisopimusvaihtoehtoja. Myös työnantajien kommentoissa korostui yksilöllisten koulutuspolkujen rakentaminen niiden nuorten kohdalla, joille oppilaitosmuotoinen koulutus ei sovellu. (TEM 2012, 20 ja 24.) Raportti ei kuitenkaan ehdota vaihtoehtoisia koulutusmuotoja oppisopimusta lukuun ottamatta. Raportista ei myöskään käy ilmi, mitkä ovat nuorten tarkemmat yksilötason syyt työttömyyden tai kouluttamattomuuden taustalla tai mitä nuoret itse olisivat valmiita tekemään paikkojen saamiseksi. Nuorisobarometrin 2008 mukaan nuorten mielestä työnsaantiin vaikuttaa selkeästi eniten oma motivaatio, sitten ammattitaito, työkokemus ja koulutus. (Myllyniemi 2008, 25.)

Olisi toivottavaa, että nuorten mielipiteet ja osallistuminen heitä koskevissa

asioissa huomioitaisiin jatkossa entistä paremmin yhteiskuntatakuusta keskusteltaessa ja sen kehitystyössä. Erityisesti kannanottoja tulisi saada niiltä nuorilta, joilla on riski syrjäytyä.

LOPUKSI

Miksi osa nuorista selviytyy syrjäytymisvaarasta? Mikä osuus on työvoimahallinnon toimenpiteillä, etsivällä nuorisotyöllä, työpajatoiminnalla, omalla sosiaalisella verkostolla ja työtilanteella yleisesti? Tutkimalla käytännön syrjäytymisen ehkäisykeinoja ja nuorten kokemuksia syrjäytymisestä voidaan edetä ongelman tunnistamisesta pitkäaikaisempiin monipuolisiin ratkaisuihin. Nuorten syrjäytymistä pitää tutkia lisää kvalitatiivisin menetelmin, seuranta-tutkimuksin ja poikkitieteellisesti erilaisia aineistoja yhdistäen.

On olennaista huomioida erilaiset näkökulmat nuorten syrjäytymistä koskevassa keskustelussa. Ministeriöiden raportit ja eri suunnitelmat syrjäytymisen ehkäisemiseksi vastaavat vain osittain nuorten tarpeita. Nuorten näkökulma jää syrjään heitä itseänsä koskevassa keskustelussa ja vaikeinta on tavoittaa niitä nuoria, jotka kuuluvat niin sanottuun syrjäytymisen ydinjoukkoon.

Tulevaisuuden suurena haasteena on myös laajempi kysymys siitä, miten nuoret pääsevät työelämään sekä miten nuorten ja työnantajien odotukset kohtaavat. Työelämä tulee muuttumaan ja on tarpeellista kehittää uusia joustavia tapoja tehdä töitä ja koulutautua erilaisiin tehtäviin, jotta nuorten yhteiskuntatakuu todella toteutuu.

KIRJALLISUUS

- Ahola, Sakari & Galli, Loretta (2010) Nuorten koulupudokkaiden ja heidän ohjaajiensa syrjäytymispuheen ulottuvuudet. Teoksessa Anu-Hanna Anttila, Kristiina Kuussaari & Tiina Puhakka (toim.) Ohipuhuttu nuoruus? Nuorten elinolot -vuosikirja. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, Terveiden ja hyvinvoinnin laitos, Valtion nuorisosiain neuvottelukunta. Helsinki: Yliopistopaino, 132–143.
- Eräranta, Kirsi & Autio, Minna (2008) Johdanto: Polarisaatio käsitteenä ja empiirisesti koeteltuna tutkimusteena. Teoksessa Minna Autio, Kirsi Eräranta & Sami Myllyniemi (toim.) Polarisoituvuus? Nuorten elinolot -vuosikirja. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 84. Nuorisosiain neuvottelukunta, julkaisuja 38. Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimus- ja kehittämiskeskus. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto, 8–16.
- Jahnukainen, Markku (2005) Koulutus syrjäytymisen ehkäisyssä. Teoksessa Pirjo Koivula (toim.) Selviytymisen polkuja. Opetusjärjestelyt oppilaan tukena. Helsinki: Opetushallitus, 40–50.
- Johansson, Antero & Vuori, Jukka (1999) Työtömät nuoret syrjäytymisvaarassa? Työllistämisen- ja aktivointiprojektin aloittaneiden nuorten tausta ja terveys. Helsinki: Työterveyslaitos.
- Järvinen, Tero & Jahnukainen, Markku (2001) Kuka meistä onkaan syrjäytynyt? Marginalisaation ja syrjäytymisen käsitteellistä tarkastelua. Teoksessa Minna Suutari (toim.) Vallattomat marginaalit. Yhteisöllisyyksiä nuoruudessa ja yhteiskunnan reunoilla. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseuran julkaisuja 20. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto, 125–152.
- Kojo, Marjaana (2012) Pause päällä. Työn ja koulutuksen ulkopuoliset jaksot nuorten elämänsäntä. Janus 20 (2), 94–110.
- Myllyniemi, Sami (2008) Mitä kuuluu? Nuorisobarometri 2008. Nuorisotutkimusverkoston julkaisuja 79. Helsinki: Nuorisotutkimusseura & Nuorisosiain neuvottelukunta & opetusministeriö.
- Myllyniemi, Sami (2009) Taidekohtia. Nuorisobarometri 2009. Nuorisotutkimusverkosto/ Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 97.
- Nuorisosiain neuvottelukunta, julkaisuja 41. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto.
- Myrskylä, Pekka (2012) Hukassa – Keitä ovat syrjäytyneet nuoret? Elinkeinoelämän Valtuuskunta Evan analyysi 1.2.2012. <http://www.eva.fi/wp-content/uploads/2012/02/Syrjaytyminen.pdf>. Luettu 7.5.2012.
- Pitkänen, Sari & Aho, Simo & Koponen, Hannu & Kylmäkoski, Merja & Nieminen, Jarmo & Virjo, Ilkka (2007) Ryhtiä ja ruutia nuorten työvoimapalveluihin. Nuorten yhteiskuntatakuun toteutumista ja tuloksia selvittävä tutkimus. Helsinki: Työministeriö.
- Pulliainen, Harry (2012) Nuorten ääni kuuluviin -mol.fi -verkkokyselyn (19.10.—07.11.2011) tuloksia. Työ- ja elinkeinoministeriö, 2012. http://mol.fi/mol/fi/05_tyovoimatoimisto/06_uutiset/2012-03-15-01/index.jsp. Luettu 17.4.2012.
- Suurpää, Leena (toim.) (2009) Nuoria koskeva syrjäytymistieto: avauksia tietämisen politiikkaan. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, verkkojulkaisuja 27. <http://www.nuorisotutkimusseura.fi/julkaisuja/syrjaytymistieto.pdf>. Luettu 20.4.2012.
- Suutari, Minna (2002) Nuorten sosiaaliset verkostot palkkatyön marginaalissa. Nuorisotutkimuksen julkaisuja 26. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura.
- TEM (2012) Nuorten yhteiskuntatakuu 2012. Työ- ja elinkeinoministeriön työllisyys- ja yrittäjyysosaston raportti 15.3.2012. http://www.tem.fi/files/32290/TEMrap_8_2012.pdf. Luettu 17.4.2012.
- Tuppurainen, Simo (2009) Muistio nuorten työelämäasenteista ja -arvoista. Teoksessa Nuorisotutkimusseura & Valtion nuorisosiain neuvottelukunta & Simo Tuppurainen: Muistio nuorten työelämäasenteista ja -arvoista sekä toimenpiteistä nuorten työllisyyden edistämiseksi. Nuorisotutkimusverkoston julkaisuja 100. Nuorisosiain neuvottelukunta, julkaisu 42. Helsinki: Nuorisotutkimusseura/Nuorisotutkimusverkosto, 7–73.
- Valtiontalouden tarkastusvirasto (2007) Nuorten syrjäytymisen ehkäisy. Toiminnankertomus 146/2007. Helsinki: Edita Prima Oy.
- Välimäki, Kari (2007) Nuorelle turvattava erilaiset aikuistumisen polut. Teoksessa Tom Tarvainen, Ville Pietiläinen & Tapio Kuure (toim.) Nuoret eivät odota. Palvelurakenteen muutos nyt. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö, 21–26.